



Information technology and terrorism: cognitive warfare

Saeed Seydi² & *Alireza Moghadam¹

1- *PhD in Educational Management and Lecturer in the Department of Social Sciences, Imam Ali (AS) University, said_se@yahoo.com

2- PhD in Philosophy of Education and Lecturer in the Department of Social Sciences, Imam Ali (AS) Military University, alirezamoghadam1354@gmail.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received

۲۰۲۵/۰۲/۰۸

Received in revised form

۲۰۲۵/۰۳/۱۶

Accepted

۲۰۲۵/۰۵/۰۱

Published online

۲۰۲۵/۰۶/۱۰

Keywords:

Information technology, terrorism, cognitive warfare

Background and Objective: Information technology itself is a type of comprehensive technology, and its unique feature is its "inclusiveness" and the comprehensive need for modern technologies for it. In this regard, the present study was conducted with the aim of investigating the role of information technology and cognitive warfare terrorism.

Research Method: This study is of a descriptive-analytical type, especially a systematic review, and in terms of method, it is among the documentary and library research (overview) that has been compiled with keywords related to the subject of information technology and cognitive warfare terrorism. The population of the present study was books, articles, and documents related to the subject of the study.

Findings: The findings indicate that terrorist information warfare is a war that attempts to use the capabilities of network information systems and devices to operationalize its goals.

Conclusion: The results showed that terrorist groups no longer need to establish military training bases to train terrorists, as they did in the past, but can easily achieve their main goals only through computer science experts who help them remotely..

Citation: Moghadam, Ali Reza; Seyidi, Saeed (1404). Information Technology and Terrorism Cognitive Warfare Journal of Defense Human Capital Management, 5 (17), 52-74
DOI: 10.22034.2024.2040932.1121



Publisher: AJA Imam Ali Military University

تکنولوژی اطلاعاتی و تروریسم جنگ شناختی

سعید صیدی^۱، علیرضا مقدم^۲

۱- دکتری مدیریت آموزشی و مدرس گروه علوم اجتماعی دانشگاه امام علی ع،
said_se@yahoo.com

۲- دکتری فلسفه تعلیم و تربیت و مدرس گروه علوم اجتماعی دانشگاه افسری امام
علی ع، alirezamoghdam@1354@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۱۱/۲۰

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۲/۲۶

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۲/۱۱

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۰۳/۲۰

کلید واژه‌ها:

برنامه درسی نظامی،

دافوس محتوای

آموزش نظامی،

محتوای روینده.

زمینه و هدف: تکنولوژی اطلاعاتی خود نوعی تکنولوژی فراگیر است و ویژگی منحصربه‌فرد آن، "شمولیت" آن و نیاز همه‌جانبه تکنولوژی‌های نوین به آن است. در این راستا پژوهش حاضر باهدف بررسی نقش تکنولوژی اطلاعاتی و تروریسم جنگ شناختی صورت پذیرفته است.

روش پژوهش: این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی و به‌ویژه مرور سیستماتیک است و از حیث روش در زمره تحقیقات اسنادی و کتابخانه‌ای (مرور اجمالی) است که با کلمات کلیدی مرتبط با موضوع تکنولوژی اطلاعاتی و تروریسم جنگ شناختی تدوین گردیده است. جامعه پژوهش حاضر کتب، مقالات و اسناد مرتبط با موضوع پژوهش بوده است.

یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از آن است که جنگ اطلاعات تروریستی، جنگی است که تلاش دارد تا با استفاده از توانایی سیستم‌ها و دستگاه‌های اطلاعاتی شبکه در راستای عملیاتی نمودن اهداف خود استفاده نمایند.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که گروه‌های تروریستی مانند سابق دیگر نیازی به احداث پایگاه‌های آموزشی فنون نظامی‌گری در جهت آموزش تروریست‌ها ندارند بلکه تنها از طریق متخصصین علوم کامپیوتر که از راه دور از آن‌ها کمک می‌گیرند می‌توانند به راحتی به اهداف اصلی خود برسند.

استناد: مقدم، علی رضا؛ صیدی، سعید (۱۴۰۴). تکنولوژی اطلاعاتی و

تروریسم جنگ شناختی فصلنامه مدیریت سرمایه انسانی دفاعی، ۵ (۱۷)، ۷۴-۵۲



DOI: 10.22034/2024.2040932.1121

ناشر: دانشگاه افسری امام علی

(ع)

مقدمه

پیدایش اینترنت در جهان موجب بروز نسل جدیدی از وسایل ارتباط جمعی در جهان شد که موسوم به عصر ارتباطات است. امروزه با تقویت تکنولوژی‌های ارتباطی و اطلاعاتی، شاهد پیدایش شکلی نوین، موسوم به جهانی‌شدن اطلاعات هستیم. این چهره از جهانی‌شدن، با فراهم‌آوردن امکانات و بسترهای مناسب اطلاعاتی، تغییرات شگرفی را ایجاد کرده که به‌موجب آن، هویت‌های جمعی با بهره‌گیری از آن، به دنبال شناسایی هویت و معانی برگزیده خود از جانب دیگران هستند. تأثیر نیرومند گروه‌های تروریستی تا حدود زیادی ناشی از حضور رسانه‌ها و استفاده مؤثر از تکنولوژی اطلاعاتی است. در واقع زیربنای سازمانی آن‌ها همین تکنولوژی است (کاستلز، ۱۳۸۹، جلد دوم: ۴۲۸). بدون وجود اینترنت و رسانه جایگزین، گروه‌های تروریستی نمی‌توانند شبکه‌های پرنفوذی باشند و تنها مجموعه‌ای از واکنش‌های پراکنده و فاقد قدرت بودند. جلب‌توجه رسانه‌ها از طریق اقدام به کارهای نمایشی که جاذبه قوی داشته باشند، حتی از طریق قربانی دادن انجام می‌پذیرد. به همین دلیل است که در تمامی گروه‌های تروریستی، استفاده از تسلیحات نه به‌عنوان هدف، بلکه به‌عنوان علامت آزادی و همچنین ابزارهایی که می‌تواند توجه رسانه‌ها را به خود جلب کند، نقشی حیاتی دارند. به نظر می‌رسد گروه‌های اعتراضی تروریستی جدید، پیام‌ها و ادعاهای خود را به شکل سیاست‌های نمادین (قدرت تصویر) منتشر می‌کنند که ویژگی جامعه اطلاعاتی است. ترور در لغت‌نامه زبان فرانسه، به معنای هراس و هراس‌افکنی است، چر که تحولات جدید در عرصه‌های مختلف نظیر ارتباطات علوم پایه، فیزیک، شیمی، باعث شده است که مفهوم تروریسم به‌عنوان یک عامل فراملی و پیچیده مطرح گردد. تروریسم یکی از پر استفاده‌ترین مفاهیم در محاورات و نوشتارهای سیاسی و بین‌المللی دوران معاصر است که فراوانی کاربرد آن حتی بر مفاهیم مرتبط با اساسی‌ترین نیازهای بشر، همچون صلح و امنیت نیز فزونی یافته و سبقت‌گرفته است (نماین و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۸). به‌عبارت‌دیگر، تاریخ‌آکنده از اقدامات تروریستی است که جان بی‌گناهان زیادی را گرفته یا زندگی آن‌ها را به خطر انداخته است. همچنین تروریسم ماهیت خطراتی که امنیت کشورها را تهدید می‌کند، متحول ساخته است. تهدیدات امنیتی در عصر جهانی‌شدن، از بازیگران غیردولتی (فراملی یا فرو ملی) برمی‌خیزد و به همین دلیل، تروریسم هزاره سوم بیش از دوران قبل تروریسم فناورانه است. «در یک مفهوم جزئی می‌توان ترور را به‌عنوان یک حرکت و اقدام خشن باهدف سیاسی تعریف نماییم. ویژگی اصلی ترور، اشاعه ترس و وحشت است. در ترور، ترور هدف نیست بلکه وسیله است و آن وسیله‌ای مهم برای تسهیل وصول به هدف.» (دیلیبک، ۱۳۸۶: ۱۲). تروریسم عمدتاً از دهه ۱۹۷۰ به این‌سو مورد استفاده قرار گرفته و مطابق تعاریف موجود، شامل اقدامات خشونت‌آمیزی می‌شود که توسط گروه‌های سیاسی در خارج از مرزهای متبوع آنان صورت می‌گیرد. قاضی شریف بسیونی، حقوق‌دان معروف مصری در تعریف خود از تروریسم عنوان می‌دارد که تروریسم رفتار اجبار آفرین فردی یا دسته‌جمعی همراه با اعمال استراتژی خشونت و ترور که یک عنصر بین‌المللی را در بر می‌گیرد یا علیه یک هدف تحت حمایت بین‌المللی می‌باشد و منظور از ارتکاب آن نیز ایجاد نتیجه قدرت‌طلبانه است. بنابراین تحقیقات تاریخی در مطالعات تروریسم، عمدتاً به‌مرور یا وقایع‌نگاری تاریخی رویدادهای تروریستی محدود شده

است. در این میان، دیوید راپوپورت محقق برجسته انگلیسی و متخصص مسائل تروریسم، در نظریه‌ای در خصوص گونه‌شناسی تاریخی تروریسم بین‌المللی و چگونگی تحول آن در قالب یک فرایند ارائه کرده است که در نوع خود بی‌نظیر است. مطابق نظریه وی، تروریسم در دنیای پساوست فالیایی، تاکنون چهار مرحله یا موج را تجربه کرده است؛ نخستین موج که به موج آنارشیستی معروف است، در دهه ۱۸۸۰ شروع شد و به مدت چهل سال ادامه پیدا کرد. دومین موج و به دنبال آن و در دهه ۱۹۲۰، موج ضد استعماری یا تروریسم قومی شروع شد و عمدتاً در دهه ۱۹۶۰ رو به افول نهاد. سومین موج، اواخر دهه ۱۹۶۰، موج چپ جدید یا موج مارکسیستی متولد شد و تقریباً تا دهه ۱۹۹۰ به صورت لجام‌گسیخته‌ای ادامه یافت و هنوز هم در بعضی کشورها نظیر نپال، اسپانیا، پرو، بریتانیا و کلمبیا، گروه‌هایی از آن فعال هستند. چهارمین موج یا «موج مذهبی» در سال ۱۹۹۷ نمود یافت و مطابق تخمین راپوپورت، چنانچه الگوی حاکم بر سه موج قبلی و روند آن‌ها را بر موج جدید نیز منطبق بدانیم ممکن است در سال ۲۰۲۵ پایان یابد و در این سال، تاریخ روابط بین‌الملل آغاز موج جدیدی از تروریسم را شاهد باشد (Chiangi, 2021: 289-297). از این رو با توجه به موارد فوق و اهمیت استفاده از تکنولوژی‌های نوین اطلاعاتی برای کشورهای کمتر توسعه‌یافته؛ نویسنده موضوع نوشتار خود را تحت عنوان «تکنولوژی اطلاعاتی و تروریسم جنگ شناختی» قرار داده است، تا ضمن واکاوی موضوع مورد مطالعه پژوهش بتواند زمینه‌ساز پژوهش‌های جامع‌تر و عمیق‌تری برای پایه‌ریزی زیرساخت‌های توانمند مدیریت نظامی کشورهای کمتر توسعه‌یافته بر پایه اصول جنگ شناختی و استفاده از تکنولوژی‌های نوین در امورات نظامی آنان باشد؛ این مسئله به ما امکان می‌دهد از رویکردی مبتنی بر انباشت نیرو به رویکردی مبتنی بر تجمع تأثیرات آن‌ها حرکت کنیم.

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

جهش بزرگ تکنولوژیک

پس از تحولات صنعتی و جهش بزرگ دانش و تکنولوژی در دهه‌های پایانی سده هجدهم و نوزدهم تحولات بسیار زیادی در شیوه‌های جنگ پدیدار شد. تحولات ناشی از انقلاب صنعتی یکی از مهم‌ترین عواملی بود که باعث شد جنگ ماهیت جدیدی به خود بگیرد و از قدرت تخریب بالایی برخوردار باشد. از پایان جنگ خلیج فارس در سال ۱۹۹۱، تغییرات انقلابی در پارادایم‌های جنگ رخ داده است. مهمات هدایت‌شونده دقیق نقش اصلی را در حمله به اهداف عمیق در قلمرو دشمن ایفا می‌کند. انقلاب فناوری اطلاعات، نبرد با دشمن را در یک موقعیت واقعی ممکن می‌سازد؛ بنابراین فرماندهان می‌توانند نیروها را مؤثرتر از وضعیت متعارف قبلی رهبری نمایند. این یک تغییر عمیق در جنگ است (Bar, 2021: 531). «با پیشرفت علم و فناوری و دسترسی به ابزار و امکانات جدید، ماهیت به‌کارگیری قوه قهریه متحول شده است. از جمله این تحولات به امکان اشاعه و به‌کارگیری سلاح‌های کشتار جمعی «جنگ الکترونیکی» * اشاره کرد. جنگ‌های آینده بسیار شدیدتر و از نظر سلاح‌های که در آن‌ها به کار می‌رود خطرناک‌تر خواهد بود.» (Gertner, 2023: 137). اکثر کشورها، از جمله کشورهای پیشرفته -AG، تلاش زیادی

* Electronic war.

کرده‌اند و منابع ملی قابل‌توجهی را برای افزایش قابلیت‌های تکنولوژی اطلاعات اختصاص داده‌اند. این تلاش‌ها تنها مختص به امور تجاری نبوده، بلکه در حوزه نظامی نیز متمرکز شده است. به‌عنوان مثال، تجسم میدان نبرد، درگیری دقیق، فرماندهی و کنترل دقیق، هدف‌گیری و حمله برق‌آسا و از سیستم‌های حسگر برای تیراندازها از مهم‌ترین مسائل نظامی معاصر هستند. باتوجه‌به انقلاب فناوری اطلاعات، فناوری‌های حسگر، پردازش اطلاعات، ارتباطات، هدایت دقیق و بسیاری از حوزه‌های دیگر به‌سرعت پیشرفت کرده و به‌طور فزاینده‌ای برای استفاده نظامی در دسترس قرار گرفته‌اند. تکنولوژی و کاربرد آن در مسائل نظامی موجب کاهش نقش انسان در جنگ‌ها نسبت به گذشته شده است. هنگامی‌که جمع‌آوری اطلاعات در زمان واقعی به دست می‌آید و سیستم‌های تسلیحاتی توانایی پاسخگویی به چنین اطلاعاتی را به دست می‌آورند، ارتباطات اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. ارتباطات بی‌وقفه می‌تواند قابلیت‌های جهانی را به‌طور هم‌زمان به مجموعه‌های متعددی از نیروهای خاص در یک مکان و زمان مرتبط سازد. آگاهی فضای نبرد مشترک و اطلاعات بی‌درنگ مطمئن، سرعت عملیاتی بسیار سریع و همچنین شناسایی دقیق دوست و دشمن در میدان نبرد را ممکن می‌سازد. سیستم پخش و بازیابی اطلاعات یکپارچه و شبکه‌ای اجازه می‌دهد تا در نبردهای تاکتیکی عرض جغرافیایی بیشتری طی شود، زیرا واحدهای تاکتیکی به‌موقع و مرتبط اطلاعات در میدان جنگ را به دست می‌آورند. تمرکز آتش که توسط مهمات هدایت‌شونده دقیق فعال می‌شود، فضای نبرد را کشنده‌تر و پراکنده‌تر کرده است. با فناوری‌های جدید حسگر، همجوشی، انتشار و ظهور سیستم‌های فرماندهی و کنترل هوابرد، نیروهای مسلح مدرن به‌طور بی‌سابقه‌ای قابلیت‌های خود را برای پوشش کل طیف مأموریت گسترش داده‌اند. سیستم‌های هشدار و کنترل هوابرد (AWACS) و سیستم‌های راداری هوشمند (JSTARS) ثابت کرده‌اند که ابزار مهمی در جنگ‌های جدید هستند. جمع‌آوری و انتشار اطلاعات توسط پهپادها مانند «Predator» و «Global Hawk» با موفقیت در میدان جنگ به کار گرفته می‌شوند. همه این‌ها سیستم‌های ضروری هستند که برتری اطلاعات را در میدان جنگ آینده در قرن بیست و یکم تسهیل می‌کنند (Nichiporuk, 2019:79). اهمیت فزاینده جنگ سایبری، تسلیح سازی فضا، جنگ توسط نیروهای نیابتی و نفوذ و کمپین‌های اطلاعات نادرست نشان می‌دهد که شیوه‌های جنگ در حال تغییر است. میدان‌های نبرد آینده ممکن است با رشد و پیشرفت فناوری‌هایی مانند هوش مصنوعی، کوانتومی، سایبری، فضا و بیوتکنولوژی غیرقابل‌تشخیص باشند.

رهیافت‌های مختلف به جنگ اطلاعاتی

رهیافت‌های مختلف در علوم سیاسی و روابط بین‌الملل به موضوع جنگ اطلاعاتی پرداخته‌اند. در واقع هر یک از این رهیافت‌ها از منظر خاصی به ارتباط دو مفهوم جنگ و اطلاعات نگاه می‌کنند؛ و مناظرات مربوط به امنیت ملی و تأثیر این دو را بر مباحث تئوریک روابط بین‌الملل را توصیف می‌کنند.

رهیافت واقع‌گرای به جنگ اطلاعاتی

فهمی که واقع‌گرایان نسبت به امنیت دارند یک فهم نسبی است. واقع‌گرایان عمدتاً متمایل به حفظ توازن نسبی یا یک سطح نسبی امنیتی هستند. در طول جنگ سرد تسلیحات هسته‌ای معیار تشخیص نسبی امنیت بود. اگر شوروی دو بمب داشت. آمریکا چهار بمب و اگر شوروی‌ها تلاش می‌کردند که زرادخانه خود را افزایش دهند آمریکا نیز در پی این تلاش بود. این رقابت تسلیحاتی توازن نسبی امنیتی را حفظ می‌کرد. واقع‌گرایان درباره این

موضوع که آیا توانائی‌های برابری در فراهم آوردن امنیت مطلوب‌تر و یا توانائی‌های بهتر دارند، به دودسته تقسیم می‌شوند. واقع‌گرایان تهاجمی استدلال می‌کنند که توانایی برتری که قادر به مضمحل کردن یک رقابت هستند، عموماً تضمین بهتری برای امنیت دارند. واقع‌گرایان تدافعی مفهومی ظریف‌تر را بیان می‌دارند که بر معضل امنیتی استوار است. بر مبنای این نظر توانائی‌های برتر از سوی دول رقیب به‌عنوان تهدید تلقی می‌شود و آن‌ها را به توسعه توانائی‌های بیشتر خود ترغیب می‌کند. واقع‌گرایان تدافعی توازن مساوی‌تری از توانایی‌های را که برای پیشگیری از رقابت کافی است. پیشنهاد می‌دهند (Owens, 2021: 371). اکثر واقع‌گرایان به جنگ اطلاعات همچون تهدید صریح علیه امنیت اذعان دارند. رهیافت واقع‌گرایی نسبت به جنگ اطلاعات شامل موارد زیر است:

۱- افزایش امنیت سیستم‌های اطلاعات داخلی. این واقعیتی است که به‌روشنی بیان و درک شده است.

۲) تکامل مداوم و احتمال دستیابی مخالفان به ضعف سیستم‌های اطلاعاتی: مشکل رهیافت واقع‌گرای این است که فاقد راهی برای اعمال فشار امنیتی به دولت - ملت‌های رقیب به‌منظور محاسبه‌کردن سطوح امنیتی خود هستند.

۳) شکل‌گیری واکنش‌های احتمالی که نسبت به کاربرد دو نوع جنگ اطلاعاتی و جنگ نظامی متعارف است.

۴) توسعه روش‌های برای بررسی صدمات نسبی اطلاعات است. ۵- کاهش سطوح وابستگی متقابل: از زمانی که وابستگی متقابل مطرح شده است افزایش امنیت نسبی به‌عنوان یک مشکل مطرح شده است. (Cavelty, ۲۰۲۱: ۱۰۴-۱۰۷).

رهیافت لیبرال به جنگ اطلاعاتی

لیبرال‌ها اساساً نسبت به جنگ بدبینانه نگاه می‌کنند و تلاش دارند که صلح و امنیت از طریق سازمان‌ها و گفت‌وگوهای حقوق بین‌الملل حاصل شود. این رویکرد نسبت به جنگ اطلاعاتی بر موارد زیر تأکید دارد:

۱) افزایش وابستگی متقابل؛ لیبرال‌ها وابستگی متقابل را به‌عنوان بزرگترین مانع جنگ بخصوص جنگ اطلاعاتی تهاجمی را پذیرفته‌اند. از دیدگاه لیبرال‌ها وابستگی متقابل اقتصادی راهی برای جلوگیری از خشونت بین‌المللی است، چراکه هزینه‌های استفاده از زور افزایش و سودهای جنگ کاهش یافته است؛

۲) ایجاد نهادهای جهانی و بین‌المللی؛ بعضی از لیبرال‌ها استدلال می‌کنند که توافقات و نهادهای بین‌المللی ضروری است. اعمال دولت‌ها برای دستیابی به منافع واقعی است که نیازمند تعریف نهادهای بین‌المللی برای حرکت به‌سوی همکاری در روابط بین‌الملل است. لیبرال‌ها معتقدند که تقویت قدرت سازمان‌ها و رژیم‌های بین‌المللی انگیزه دولت‌ها را برای همکاری با یکدیگر افزایش می‌دهد. نهادهای جهانی و توافقات بین‌المللی تاندازه‌ای محیط را برای دولت‌های که به سمت مبادله اطلاعاتی گرایش دارند پیدا می‌کنند و هزینه‌های دادوستد را کاهش می‌دهند (Bumiller, 2023: 61-66).

رشد تروریسم

گسترش پدیده تروریسم در رابطه مستقیم با سطح بهره‌مندی از حقوق، اجرای عدالت و حاکمیت اخلاق اجتماعی و سیاسی است و هرگاه که دیگران از حقوق عدالت محروم شوند و همچنین هرچه سطح اخلاق پذیرش مسئولیت اجتماعی و سیاسی پائین بیاید و از محدوده انسان و قوانین رفتار با وی فراتر رود شهروندان اعتماد خود را نسبت به سودبخشی عمل

سیاسی از دست می‌دهند و از این عدم اعتماد تروریسم برانگیخته می‌شود تا از حقوق و کرامت خود با خشونت و انتقام دفاع کند؛ و از آنجا که تروریسم نوعی از انواع تفکر انحرافی است به صورت رفتار ناقص و بیمار و گستاخی و بی‌منطق بودن تجلی می‌یابد، انتظار می‌رود و اعمال تروریستی لجام‌گسیخته و با بی‌پروایی تمام باشد. بنابراین می‌توان گفت که معادله تنش و واکنش از جهت افزایش اعمال تروریستی و همچنین از حیث شدت و تکرار این اعمال رابطه مستقیم دارد با شدت و تکرار درنده‌خویی سیاسی و از بین بردن حاکمیت قانون و انتخاب معیارهای دوگانه در تعامل با مردم؛ بررسی پدیده تروریسم نیاز به تحلیل از عوامل و وجوه مختلف آن دارد. یکی از این عوامل تفکر راکد فاقد پویایی است که خود نیز دو قسم است:

نخست، ایدئولوژی؛ دوم، دینی و این نوع تفکر در زمان حاکمیت کاربیری و افراطی نظام سرمایه‌داری است. این نظام معتقد بود که طبقه کارگر باید تابع خود و رفتار طبقه اشرافی باشد؛ بنابراین واکنش طبیعی این بود که طبقه کارگر با یک حرکت و مبارزه خشونت‌آمیز حقوق و آزادی خود را برگرداند (Hansler, 2021: 8). در نهایت با اشاره به اینکه جداسازی دانشگاهیان و اندیشمندان از آنچه در پیرامون آن‌ها در جریان است به طور غیرمستقیم در رشد سرطانی و بدخیم ظلم و همچنین رشد و افزایش تنش‌ها بین توده‌ها و همچنین تنش‌هایی که در آینده تبدیل به سازمان‌ها و گروه‌های تروریستی شده سهیم بوده است. از این رو مهم‌ترین علل رشد تروریسم عبارت‌اند از:

فقدان نظام امنیتی

امنیت به معنی حراست از یک فرد، جامعه، ملت و یک کشور در برابر تهدیدهای خارجی است و نقطه مقابل «تهدید» به شمار می‌رود، هر کشوری که بتواند تهدیدهای بالقوه و بالفعل را از میان بردارد به آسایش و امنیت رسیده است و در اصطلاح سیاسی و حقوقی به صورت امنیت فردی، امنیت اجتماعی، امنیت ملی و بین‌المللی به کار برده می‌شود؛ در نهایت می‌توان امنیت را مصونیت فرد، گروه ملت از تعرض و تجاوز به حقوق مشروع دانست که این مصونیت و ایمنی در دو حوزه مادی و معنوی است.

قطب‌بندی اقتصادی

عامل اقتصادی نیز یکی دیگر از عوامل مهم بروز و ظهور تروریسم است. گرچه لزوماً تمامی تروریست‌ها افراد فقیری نبوده؛ ولی خشونت بیشتر از طرف افرادی صورت می‌گیرد که از نظر اوضاع اقتصادی - اجتماعی در وضعیت دشواری قرار دارند. تنگدستی و فقر همواره به عنوان یک عامل و نیروی قوی در شکل‌گیری خشونت و تروریسم ایفای نقش کرده است. بیکاری، تورم، مشکل مسکن، تنزل سطح زندگی و یا عدم تناسب سطح دستمزدها با قیمت‌ها می‌تواند برخی از افراد را به سوی خشونت و تروریسم بکشاند تا بدین وسیله اوضاع وخیم اقتصادی - اجتماعی پیرامون خود را مطرح کنند. شتاب در روند جهانی شدن مسائل گوناگونی چون اقتصاد را در بر می‌گیرد؛ ولی باعث ایجاد دشواری‌هایی برای اقتصاد کشورهای در حال توسعه شده است. اختلاف فاحش بین دو اردوگاه غنی و فقیر شکافی عمیق و هولناکی را بین ملل ثروتمند و فقیر ایجاد نموده و آن را تبدیل به بحرانی نموده که روز به روز بر شدت آن افزوده و در برخی از نقاط به مرحله انفجار رسیده است. این بحران می‌تواند برخی از افراد را به سوی انتقام‌گیری، خشونت، خرابکاری و اغتشاش سوق دهد و موجبات ترس و رعب و وحشت در میان دیگر شهروندان شود

(المندلاوی، ۲۰۱: ۱۳۹۹-۱۹۷). به عبارتی نگرگونی‌های اقتصادی شرایطی را پدید می‌آورند که به بی‌ثباتی و حرکت‌های تند منجر می‌شود که اغلب اعمال تند از اعضای گروه‌های تروریستی، بیشتر از میان جوانان تنگدست و فقیر صورت می‌گیرد (مقصودی و همکاران، ۱۳۸۸: ۳۹).

اشکال تروریسم نوین تروریسم بهداشتی

در خلال سال‌ها، روش‌های تهاجم به ملت‌ها تغییر کرده است. در سال‌های گذشته در سایه پیشرفت سرسام‌آور علوم و به‌خصوص فناوری «علم پزشکی»، برخی از کشورها و گروه‌هایی که به تروریسم علاقه‌مندی خود را نشان داده‌اند به مدد دسترسی سریع به شبکه‌ها، منابع و تخصص‌ها، نگاهی ویژه به تکثیر تسلیحات کشتار جمعی داشته‌اند. این‌گونه تسلیحات می‌تواند در اشکال شیمیایی، بیولوژیکی، رادیولوژیکی و هسته‌ای سلامتی ملت‌ها را به خطر انداخته و یا لطمات جبران‌ناپذیری به اقتصاد آن‌ها وارد آورد. در این میان رژیم صهیونیستی در کنار چاد، کمور، جیبوتی، اریتره، کیریباتی، میکرون زی، نامیبیا، سودان جنوبی و تووالو جزء ۱۰ کشوری است که از امضای معاهده منع گسترش تسلیحات سمی خودداری ورزیده است درحالی‌که ۱۸۱ کشور دیگر این معاهده را امضا کرده و پذیرفته‌اند. در این میان تروریسم بهداشتی به‌واسطه ویژگی‌های خود از جمله توانایی در پنهان ماندن و دوری از افشا عامل، جایگاه متمایزی را از آن خود کرده است. تروریسم بهداشتی عبارت است از بهره‌برداری و انتشار عامل بهداشتی همانند ویروس، باکتری و مواد سمی به‌منظور بیمار ساختن یا از میان بردن افراد، حیوانات، یا گیاهان. بر اساس یک طبقه‌بندی حملات تروریسم بهداشتی ذیل گروه ای، بی، یا سی قرار می‌گیرد (Basulto, 2020: 103). نگاه جدید به پدیده تروریسم بهداشتی از محدوده عملیات تروریستی و نظامی خارج شده و هرگونه عمل برنامه‌ریزی شده‌ای را که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم سلامتی فردی و بهداشت عمومی شهروندان یک جامعه را در درازمدت یا کوتاه‌مدت از طریق تهدید امنیت جسمی، غذایی و زیست‌محیطی آن جامعه به خطر بیندازد؛ نوعی تروریسم بهداشتی می‌داند. با این نگاه، شهروندان کشورهای درحال توسعه همیشه درخطر اعمال تروریستی کشورهای صنعتی و قدرت‌های نظامی بزرگ هستند که گاهی در نتیجه عدم آگاهی شهروندان و برنامه‌ریزان و یا ضعف قوانین این کشورها روی می‌دهد؛ در این نوع نگاه به تروریسم بهداشتی، دیگر صرفاً باکتری‌ها و ویروس‌ها نیستند که عامل حمله تروریستی و تهدید تلقی می‌شوند. بلکه از لوازم‌آرایی آلوده و ارزان‌قیمت گرفته تا داروهای ناشناخته‌ای که با بهای کم و تبلیغات وسیع ماهواره‌ای در اختیار مردم کشورهای جهان سوم قرار می‌گیرند (O'Connor, 2019: 483).

تروریسم زیست‌محیطی

تروریسم زیست‌محیطی، اشعه‌های رادیواکتیو، گردوغبار اتمی، طوفان اتمی و اشعه‌های یونیزان در قالب مرزهای جغرافیایی نخواهند گنجید و حوزه وسیعی را آلوده خواهند کرد. طبعاً در این موقع کشور بکار برنده این سلاح‌ها باید پاسخ‌گوی کشورهای همسایه نیز باشد. مثلاً اگر هند علیه پاکستان از بمب اتم استفاده نماید، بسته به محل انفجار اتمی، باید پاسخ‌گوی بخش وسیعی از خاورمیانه نیز باشد؛ لذا شاید همین ملاحظه بود که باعث شد در جنگ جهانی دوم ژاپن برای امتحان بمب‌های اتمی امریکا انتخاب شود. کشور دوردست در دریا که همسایه‌ای نزدیک هم ندارد. درحالی‌که به نظر می‌رسد اگر بنا بود جنگ را به‌نوعی

خاتمه دهند، می‌بایست این بمب‌ها بر سر برلین تخلیه می‌شد که مبدأ جنگ بود. از سوی دیگر سلاح‌های شیمیایی نیز چندان گزینه مناسبی برای فعالیت‌های تروریستی نیستند. مشکلات حمل‌ونقل و نگهداری و به‌کارگیری، نیمه‌عمر کوتاه، خطر نشت، تأثیر محدود و قابلیت ردیابی عامل ترورکننده باعث شده چندان مورد اقبال نباشد؛ اگرچه در میدان جنگ گزینه موفق‌تری نشان داده است؛ ولی از آنجاکه از سال ۱۹۳۵ کنوانسیون ممنوعیت به‌کارگیری آن‌ها در ژنو به امضای اکثر کشورهای جهان رسیده کشورهای متخاصم با احتیاط زیادی اقدام به به‌کارگیری آن می‌کنند که البته آن نیز به اشاره ابرقدرت‌ها خواهد بود؛ ولی باز هم از سوی افکار عمومی جهان تحت فشار شدید قرار خواهد گرفت. از این‌رو سلاح‌های میکروبی، چه در عرصه جنگی و چه در عرصه تروریستی، وسیله‌ای بسیار مطلوب برای دشمنان شده است. توان تولید بالا، نگهداری راحت، قابلیت انتشار، قابلیت مصون‌سازی نیروی خودی، قابلیت تکثیر برای عوامل میکروبی زنده، دشواری بسیار در ردیابی فرد یا افراد متخاصم، گستردگی عملکرد از انسان تا دام و محصولات کشاورزی و بسیار محسّنات دیگر، موجب شده تشکل‌های تروریستی به این فناوری جدید به‌شدت کوشش یابند بدون آن که بتوان گناهی را متوجه آن‌ها نمود (Turner, 2021: 607).

تروریسم اطلاعاتی

استراتژی تروریسم اطلاعاتی و ارتباطی، آن را از جنبش‌های شورشی و اقدامات خرابکارانه دیگر متمایز می‌سازد. سازمان‌های تروریستی از طریق این استراتژی، با به خدمت درآوردن امکانات آن جامعه خاص، اعم از کانال‌های ارتباطی، رسانه‌ها و... احساسات عمومی را برانگیخته و بر ثبات دستگاه حاکم تأثیر می‌گذارند. تمایل سازمان‌های بین‌المللی تروریستی، به استفاده از رسانه‌ها به‌عنوان ابزاری برای رسیدن به اهداف جنایی خود در ترور، خطری جدی و نوپدید است. تروریسم اطلاعات نه تنها با هدف منحرف‌کردن منافع کشورهای مختلف، بلکه به‌منظور گسترش نفوذ سیاسی، اقتصادی و ایدئولوژیک سازمان‌های تروریستی بین‌المللی در جامعه جهانی صورت می‌گیرد؛ بنابراین، انبار مهمات مدرن تروریست‌ها، شامل صدها روش دست‌کاری رسانه‌ها، کانال‌های ارتباطی بین افراد و گروه‌هاست. فعالیت اطلاعات تروریستی روبه‌افزایش است و از ماهیت پنهان، پیشرفته، تخصصی و بلندمدت خود، شتاب بیشتری گرفته است. آن‌ها از لحاظ مالی، به‌خوبی تأمین می‌شوند و این امر، روش‌های آنان را در عملیات تروریستی مختلف، همواره حرفه‌ای‌تر و پیشرفته‌تر ساخته است (Smelser, 2018: 449). پتانسیل تروریست‌ها به‌ویژه در استفاده از تکنولوژی‌های اطلاعاتی جدید و غیرسنتی جهت اعمال نفوذ نامطلوب در آگاهی و فعالیت مردم، نگران‌کننده است. اگر دسترسی آسان، ارزان و فراوان به رسانه‌های مدرن به تروریست‌ها اجازه می‌دهد تا اعمال جنایت‌کارانه خود را به میزان قابل‌ملاحظه‌ای انجام دهند، قرارگرفتن آن‌ها در مقری امن و دور به آن‌ها این امکان را می‌دهد که برای مدت طولانی باقی بمانند درحالی‌که آسیب مستقیم، مادی و اخلاقی از جانب آن‌ها به جامعه، دولت و فرد اعمال می‌شود (Bockstette, 2021: 9-11).

بیوتروریسم

بیوتروریسم، عبارت است از سوءاستفاده از عوامل میکروبی یا فرآورده‌های آن‌ها یا به عبارت جامع‌تر؛ استفاده از عوامل بیولوژیک، به‌منظور ارعاب یا هلاکت انسان‌ها و نابودی دام‌ها یا گیاهان و هرچند افکار و بعضاً اعمال بیوتروریستی، در سطح محدودی از دیرباز

سابقه داشته است؛ ولی اخیراً در سطح وسیعی در محافل پزشکی و بهداشت، مطرح گردیده است، بیش از بیست جنگ‌افزار بیولوژیک را شناسایی و بر اساس میزان کارایی آن‌ها، طبقه‌بندی نموده‌اند و جدیدت موضوع در حدی است که برخی از کشورها به تولید این سلاح‌ها پرداخته و بعضی دیگر، پرسنل ارتش خود را علیه برخی از عوامل میکروبی بیوتروریسم، واکسینه کرده و جهت ارتقا آگاهی‌های عمومی و مخصوصاً افراد در معرض خطر، قدم‌های مؤثری برداشته‌اند و علاوه بر این‌ها در نیمه دوم سال ۲۰۰۱ میلادی در ایالات متحده آمریکا از جنگ‌افزار آنتراکس، استفاده شده است. در حقیقت بیوتروریسم عبارت است از ایجاد ترس و وحشت، با بهره‌گیری از عوامل زیست‌شناختی مختلف، جنگ‌افزار بیولوژیک ۱ عبارت است از وسیله‌ای که به‌منظور انتشار عمدی ارگانسیم‌های مولد بیماری یا فراورده‌های آن‌ها توسط غذا، آب، حشرات ناقل یا به‌صورت افشانه (آئروسل)، به کار برده می‌شود؛ و جنگ بیولوژیک ۲ عبارت است از استفاده از عوامل بیولوژیک، اعم از باکتری‌ها، ویروس‌ها، گیاهان، حیوانات و فراورده‌های آن‌ها به‌منظور اهداف خصمانه ولی در عمل، واژه «بیوتروریسم» را هم به معنی ارباب و هم به مفهوم جنگ بیولوژیک، مورد استفاده قرار می‌دهیم (Orent, 2020: 211). هر چند بیوتروریسم، یکی از معضلات نوپدید بهداشت عمومی و عامل تهدیدکننده کنترل عفونت، به حساب می‌آید و طی دهه آخر قرن بیستم، واژه‌های مرتبط با آن نظیر حمله بیولوژیک، جنگ‌افزار بیولوژیک، دفاع بیولوژیک و آموزش دفاع بیولوژیک برای اولین بار به فرهنگ واژه‌های پزشکی و بهداشت، افزوده شد؛ ولی واقعیت این است که افکار و اعمال بیوتروریستی همواره در اقوام مهاجم، افراد افزون‌طلب و رقبای سیاسی - اقتصادی از یک‌طرف و افکار مدافعه‌گرانه یا تلافی‌جویانه در افراد، ارتش‌ها و دولت‌ها و شخصیت‌های مورد تهدید، از طرف دیگر، از هزاران سال قبل وجود داشته و گاهی ظاهر افسانه‌گونه و باورناکردنی به خود گرفته است (Fenn, 2017: 268).

تروریسم مجازی

تحولات شگرف و سریع در حوزه ارتباطات و اطلاعات باعث شده است که هر جا که منافع آن‌ها حکم کند امنیت کشور موردنظر را مورد حمله قرار دهند این بار نیز شناور بودن و دورمگرد بودن خود را، به فضای مجازی آورده و بساط ترور، وحشت خود را در این فضای مجازی پهن کرده‌اند. تروریسم مجازی را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: «اقدامات برنامه‌ریزی شده و هدفمند با اغراض سیاسی و غیرشخصی که علیه رایانه‌ها و امکانات و برنامه‌های ذخیره شده در درون آن‌ها از طریق شبکه جهانی صورت می‌گیرد و هدف از چنین اقدامی نابودی یا واردآوردن آسیب‌های جدی به آن‌هاست» (Hennessy, 2020: 768). اعمال، اقدامات، تروریست‌ها در عصر اطلاعات در فضای مجازی به (تروریسم مجازی) معروف است. یکی از دلایل ورود تروریست‌ها به این فضای جدید، ناشی از کم‌هزینه‌بودن، سریع‌تر بودن و فضای زیادی است که می‌توانند در آنجا مانور بدهند. تروریسم مجازی استفاده از اینترنت برای انجام اعمال خشونت‌آمیز، وحشت‌زا و

1. Biological weapon
2. Biological warfare

خسارت ساز است که منجر به از بین رفتن یا تهدید به از دست دادن جان یا آسیب جسمی قابل توجهی، به منظور دستیابی به دستاوردهای سیاسی یا ایدئولوژیکی از طریق فضای مجازی می‌شود. همچنین گاهی اوقات عملی تروریسم اینترنتی در نظر گرفته می‌شود که فعالیت‌های تروریستی از جمله اقدامات عمدی، اختلال گسترده در شبکه‌های رایانه‌ای، به‌ویژه رایانه‌های شخصی متصل به اینترنت از طریق ابزارهایی مانند ویروس‌های رایانه‌ای، کرم‌های رایانه‌ای، فیشینگ و... انجام می‌شود. سایر نرم‌افزارهای مخرب و روش‌های سخت‌افزاری و اسکرپت‌های برنامه‌نویسی. تروریسم مجازی یک اصطلاح بحث‌برانگیز است (Costigan, 2021:23). برخی از نویسندگان با استفاده از سازمان‌های تروریستی شناخته‌شده از حملات مختل به سیستم‌های اطلاعاتی، هدف اصلی ایجاد زنگ خطر، هراس یا اختلال جسمی، تعریف بسیار باریکی را برگزیده‌اند. باتوجه به برخی تعاریف، تشخیص اینکه چه مواردی از فعالیت‌های اینترنتی می‌توانند تروریسم مجازی یا فضای مجازی باشند، دشوار خواهد بود. تروریسم مجازی همچنین می‌تواند به عنوان استفاده عمدی از رایانه‌ها، شبکه‌ها و اینترنت عمومی تعریف شود تا باعث تخریب و آسیب رساندن به اهداف شخصی شود. متخصصان فضای مجازی باتجربه که از نظر هک کردن مهارت زیادی دارند، می‌توانند آسیب بزرگی به سیستم‌های دولتی، سوابق بیمارستان و برنامه‌های امنیت ملی وارد کنند که ممکن است یک کشور، جامعه یا سازمان را در آشفتگی و ترس از حملات بیشتر ترک کند.

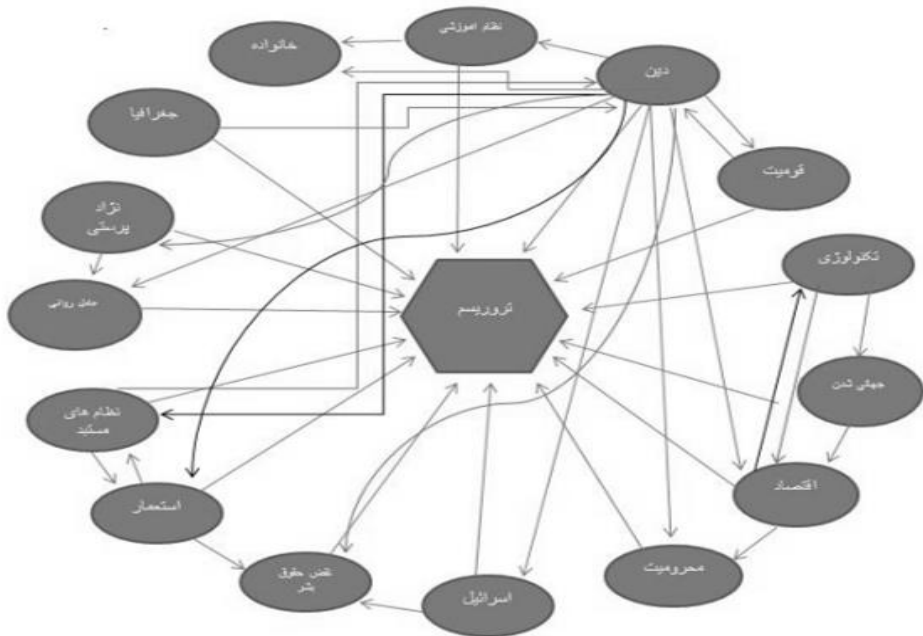
تغییر و دگرگونی ماهیت و مفهوم تروریسم

بیوتروریسم برخلاف تروریسم - که تهدیداتی عمدتاً در سطوح افراد و کارگزاران داخلی نظام‌های سیاسی ایجاد می‌کرد - در هر سه سطح بشر، دولت - ملت‌ها و ساختار نظام بین‌الملل تهدیدات جدی به وجود آورده است. موضوع ترور در نئوتروریسم، فقط اماکن نظامی و دولتی یا سفارتخانه‌ها یا افراد مؤثر نیستند. بلکه همه انسان‌ها یا دولت‌ها و حتی ثبات نظام بین‌الملل ممکن است مورد تهدید قرار گیرند. همان‌طور که پیش‌تر گفته شد، قربانیان نئوتروریسم معمولاً به صورت فله‌ای و از میان عموم مردم انتخاب می‌شوند. از این‌رو، کودکان، زنان و حتی کهن‌سالان نیز از اعمال نئوتروریست‌ها در امان نیستند. باتوجه به داده‌های آماری مرکز مبارزه با تروریسم سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۱ نزدیک به ۱۰۲۸۳ حمله تروریستی انجام‌یافته که بیش از ۱۲ هزار کشته برجای گذاشته است. بخش مهمی از این اقدامات در خاورمیانه و توسط گروه‌های مذهبی انجام‌شده است. از این‌رو، عمدتاً این تروریست‌ها، تساهل لازم را نداشته و رویکردی ساختار شکنانه نسبت به نظام بین‌الملل دارند و بدین ترتیب، مذاکره و یا تلاش برای مصالحه با آن‌ها معمولاً بی‌ثمر است. این مسئله، یکی از جدی‌ترین و خطرناک‌ترین ویژگی‌های این نوع تروریسم است. گروه‌هایی نظیر القاعده، تروریسم را هدف خود و امری مقدس می‌دانند و لذا در اصول هیچ تسامحی به خرج نداده و از آن دست بر نمی‌دارند. از نگاه گروه‌های نئوتروریستی، نظام فعلی بین‌الملل ناعادلانه است و تنها راه تغییر آن، برهم‌زدن میانی قدرت آن است. (Paquette, 2020:88). حمله ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ نیز در همین راستا قابل‌ارزیابی است.

در سال‌های اخیر نیز داعش نه تنها کشورهای منطقه، بلکه قدرت‌های سیاسی و اقتصادی جهان را مورد تهدید حداقل و در این مرحله لفظی قرار داده است.

تهدیدات تروریسم در عصر جهانی‌شدن

در عصر جهانی‌سازی با پیشرفت تکنولوژی ارتباطات، آگاهی اقلیت‌ها و قومیت‌ها در قبال تمایز خود با سایر گروه‌ها بیشتر و آشکارتر می‌شود. تعدادی از افراد از قومیت‌های مختلف خاورمیانه بر این عقیده‌اند که برخی از هویت‌های سنتی آن‌ها در فرایند جهانی‌شدن تحت نفوذ فرهنگ غرب قرار گرفته و برای رهایی از آن واکنش خصمانه از طرف آن‌ها ایجاد می‌گردد. اگر همکاری‌های اقتصادی با غرب مورد قبول واقع گردیده؛ ولی مسائل فرهنگی مسلمانان آشکار در تضاد با فرهنگ غرب قرار دارد. در منطقه خاورمیانه حفظ ارزش‌های فرهنگی - سنتی در نزد تندروها و رادیکال‌های فرهنگی - مذهبی آن‌قدر بالا می‌رود که شکل تقدس به خود گرفته و خواهان ایستادگی در برابر جهانی‌شدن فرهنگ هستند. رادیکال‌های ناحیه خاورمیانه، مسائل فرهنگی را به حوزه امنیت گسترش داده و مسائلی چون دموکراسی و سکولاریسم که تأثیرگذار بر جوامع اسلامی هستند را به مبارزه و چالش می‌کشند. آن‌ها همچنین اظهار می‌دارند که واژه فرایند جهانی‌شدن درست نبوده و مدلی از جهانی‌سازی است به این معنی که غربی‌ها در صدد مهندسی، طراحی و تدوین برنامه‌ها و الگوهای خود برای تحمیل به کشورهای اسلامی هستند. انقلاب فناوری و ارتباطات که یکی از مهم‌ترین شاخص‌های تأثیرگذار بر فرایند جهانی‌شدن است تا آنجائی که مورد قبول تندروها و افراطیون اسلام‌گرای خاورمیانه قرار می‌گیرد که برای آن‌ها مفید و در راه مبارزه با فرهنگ غرب بتواند بکار گرفته شوند. در عصر جهانی‌شدن، خطرات نیز جهانی شده‌اند. چراکه تروریست‌ها در گذشته از روش و ابزارهای محدودی می‌توانستند استفاده کنند؛ ولی در عصر جهانی‌شدن خطراتی چون استفاده از شبکه‌های اینترنتی، تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات، دسترسی به سلاح کشتار جمعی و غیره برای گروه‌های تروریستی امکان‌پذیر شده و آن‌ها می‌توانند حوزه‌های نفوذ خود را در سراسر جهان بسط و گسترش دهند و خطرات زیادی برای امنیت جهانی را به وجود آورند. جهانی‌سازی که با جهانی‌شدن کاملاً متفاوت است، به‌عنوان یکی از عوامل و زمینه‌های ظهور تروریسم تلقی می‌شود. در افکار تروریست‌ها، جهانی‌سازی به معنی سوءاستفاده قدرت‌های سلطه‌گر برای دستیابی مطلق بر جهان است. چراکه از این طریق حاکمیت آن‌ها بر ملت‌های مظلوم و مستضعف می‌تواند ایجاد گردد. تروریست‌ها معتقدند که با پروژه جهانی‌سازی و تسلط بر ملت‌های ضعیف، قدرت‌های سلطه‌گر نه تنها تسلط بر منابع خام بلکه با یکسان‌سازی فرهنگی حول محور حاکمیت فرهنگ غرب، فرهنگ‌های آن‌ها را نیز نابود خواهند کرد. از منظر فرهنگی، تروریست‌ها گسترش جهانی فرهنگی را به‌عنوان رسوخ فرهنگ فاسد دشمن تفسیر می‌کنند و می‌باید جامعه و فرهنگ خود را از تأثیر فرهنگ خارجی پاک نمایند؛ آن‌ها همچنین اظهار می‌دارند که قدرت‌های غربی با سکولار ساختن دیگر جوامع، نفی مرجعیت دین و فرمان‌ها الهی را در امور حکومتی و قوانین اجتماعی آن‌ها به وجود خواهند آورد؛ بررسی‌های به‌عمل‌آمده در مورد عوامل و زمینه‌های شکل‌گیری و گسترش تروریست در خاورمیانه (که می‌توان عوامل متعدد دیگر را نیز به آن اضافه نمود) و با مطالعات انجام‌شده، نمودار زیر تأثیر عوامل مختلف را در شکل‌گیری تروریسم و همچنین اثرگذاری مؤلفه‌ها را بر یکدیگر نشان داد (Lim, 2022: 173).



شکل ۱: مؤلفه‌های رشد تروریسم در عصر جهانی‌سازی جنگ‌شناختی

با پیشرفت اینترنت و شبکه‌های اجتماعی در دهه‌های اخیر، جنگ‌شناختی وارد فاز جدیدی شد. امروزه با دسترسی گسترده به اطلاعات از طریق اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، امکان شکل‌دهی به افکار عمومی و مدیریت بحران‌های روانی بسیار بیشتر از گذشته شده است. اطلاعات غلط، دستکاری در رسانه‌ها و استفاده از الگوریتم‌های پیچیده برای هدفگیری افکار عمومی در شبکه‌های اجتماعی همه جزو تکنیک‌های مدرن جنگ‌شناختی هستند.

انتخابات و جنگ‌های رسانه‌ای

در دهه‌های اخیر، جنگ‌شناختی به طور گسترده‌ای در عرصه سیاست و انتخابات دیده شده است. به‌ویژه در انتخابات ریاست‌جمهوری ایالات متحده در سال ۲۰۱۶، استفاده از اطلاعات غلط و دستکاری در رسانه‌های اجتماعی به‌عنوان یک ابزار جنگ‌شناختی برای تأثیرگذاری بر نتایج انتخابات مطرح شد.

جنگ سایبری

امروزه جنگ‌شناختی با استفاده از حملات سایبری و تغییر در جریان اطلاعات در اینترنت، به سطح جدیدی رسیده است. این نوع جنگ‌شناختی می‌تواند شامل انتشار اخبار جعلی، حملات سایبری علیه سایت‌های خبری، یا نفوذ به شبکه‌های اجتماعی به‌منظور گمراه کردن افکار عمومی باشد.

رسانه به‌عنوان ابزار جنگ‌شناختی

یکی از ابزارهایی که از گذشته تا امروز کنترل افکار عمومی را به دست گرفته و آن‌ها را تغییر و ترویج می‌دهد رسانه است. در حوزه جنگ‌شناختی، رسانه و علوم مرتبط به رسانه وظیفه سنگینی دارند چرا که سربازان جنگ‌شناختی محسوب می‌شوند و باید خود را به تکنیک و روش‌های جدید و نیاز علم روز مسلط کنند. ابزارهای رسانه‌های نوین به درونی‌ترین و فضا‌های شخصی و خصوصی افراد و جوامع ورود پیدا کرده و می‌تواند پیام خودشان را در جهت تغییر افکار و این نوع تأثیرگذاری‌ها انجام دهند. در جنگ‌شناختی بستر ذهنی و ریل‌گذاری چنان غلط است که اگر ذهن اطلاعات درست هم دریافت کند همچنان خروجی غلط می‌دهد. در این جنگ از منافع و علائق اجتماعی و یا فردی و نیز رسانه‌های جمعی به‌منظور اثرگذاری بر افراد، گروه‌های خاص و جمعیت شهروندی استفاده می‌شود (Tolk et al, 2013).

ابعاد جنگ‌شناختی

بعد روانی

بعد روانی جنگ‌شناختی یکی از پیچیده‌ترین و در عین حال تأثیرگذارترین ابعاد آن است. هدف اصلی این بعد از جنگ، تأثیرگذاری بر ذهن و احساسات جامعه انسانی است به‌گونه‌ای که تضعیف روحیه، کاهش اراده و حتی ایجاد سردرگمی در درک اهداف نظامی و سیاسی را در پی دارد. این نوع حملات عمدتاً با استفاده از شایعات، پروپاگاندا، اخبار جعلی و اطلاعات تحریف‌شده صورت می‌گیرد (Pomerantsev, 2014). در این بعد، جامعه با حملات روانی مواجه شده و به طور هدفمند بر روی اضطراب، ترس، یا تردید آنها تأثیر می‌گذارد. برای مثال، در جنگ‌های مدرن، شایعات و اطلاعات نادرست می‌توانند باعث ایجاد شک در نیروهای مسلح شوند و در نتیجه موجب تضعیف روحیه آنها در طول عملیات نظامی گردند. این امر می‌تواند در نهایت به شکست‌های استراتژیک یا تاکتیکی منجر شود، زیرا تصمیم‌گیری‌های فرماندهان به دلیل فشارهای روانی ناشی از اطلاعات نادرست دچار اشتباهات می‌شود.

بعد اطلاعاتی و رسانه‌ای

بعد اطلاعاتی جنگ‌شناختی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا در دنیای دیجیتال امروز، اطلاعات به یک منبع حیاتی برای هدایت جنگ‌ها تبدیل شده است. در این بعد، هدف اصلی، تأثیرگذاری بر نحوه درک و تحلیل واقعیت‌ها از سوی افکار عمومی است. به طور مثال، عملیات اطلاعاتی به‌ویژه در قالب جنگ‌های رسانه‌ای و پروپاگاندا می‌توانند در عرصه‌های جنگی پیروزی‌های مهمی را برای طرفین درگیر رقم بزنند (Libicki, 2007). همچنین از روش‌های رایج در جنگ‌شناختی، استفاده از رسانه‌های اجتماعی و اینترنت برای پخش اطلاعات تحریف‌شده است. در این فرایند، اخبار جعلی یا «اطلاعات بی‌طرف» به‌گونه‌ای طراحی می‌شوند که احساسات عمومی را تحریک کرده و موجب ایجاد سردرگمی در صفوف دشمن شوند. این جنگ اطلاعاتی می‌تواند حتی به طور مستقیم بر تصمیم‌گیری‌های مسئولین تأثیر بگذارد، زیرا در بسیاری از موارد، مسئولین ممکن است با اطلاعات ناقص یا اشتباه مواجه شوند که به اتخاذ تصمیمات غلط منجر می‌شود. این اقدامات می‌تواند به از بین رفتن اتحاد و همدلی و حتی ایجاد تردید در اعتبار اطلاعات دریافتی شود.

بعد اجتماعی و فرهنگی

ابعاد اجتماعی و فرهنگی جنگ‌شناختی به‌ویژه در مواقعی که جنگ‌های اطلاعاتی به‌صورت روانی اجرا می‌شوند، نقش بسیار مهمی ایفا می‌کنند. در این بعد، هدف اصلی ایجاد تفرقه در میان گروه‌های اجتماعی، نهادهای دولتی و حتی میان ائتلاف مختلف جامعه است. برای نمونه، در جنگ‌های شناختی، از طریق دامن‌زدن به اختلافات فرهنگی، نژادی، یا دینی می‌توان تفرقه‌های داخلی را تشدید کرده و نیروهای مسلح را از درون تضعیف کرد (Zeng and Wang, 2020). در برخی موارد، جنگ‌شناختی می‌تواند به‌طور عمدی تلاش کند تا ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و فرهنگی را تحت‌تأثیر قرار دهد و در نتیجه بر وحدت داخلی کشور هدف اثر منفی بگذارد. این نوع جنگ به‌ویژه در جوامعی که دارای تنوع قومی یا مذهبی هستند، می‌تواند به یک ابزار بسیار قدرتمند برای ضربه‌زدن به انسجام ملی و تضعیف اعتماد عمومی به دولت و نهادهای نظامی تبدیل شود (Barrett, 2015).

بعد سیاسی و استراتژیک

جنگ‌شناختی در ابعاد سیاسی و استراتژیک نیز تأثیرگذار است. این جنگ می‌تواند بر تصمیمات سیاسی، استراتژیک و نظامی دولت‌ها تأثیر بگذارد و از طریق اختلال در فرایندهای تصمیم‌گیری و ارزیابی‌های استراتژیک، اهداف بلندمدت یک کشور را به خطر اندازد. یکی از مهم‌ترین اهداف جنگ‌شناختی در این بعد، تغییر در سیاست‌ها و نگرش‌های کشورهای هدف است که به‌ویژه در زمان بحران‌ها یا جنگ‌های طولانی‌مدت، به‌طور مؤثری می‌تواند نتیجه‌گیری جنگ را تحت‌تأثیر قرار دهد (Bauer and Thomas, 2015). در بسیاری از موارد، این نوع جنگ بر روی افکار عمومی و پذیرش سیاست‌های خاص توسط جامعه هدف تأثیر می‌گذارد. به‌طور خاص، در شرایطی که اطلاعات مخدوش و تحریف‌شده در رسانه‌ها منتشر می‌شود، این احتمال وجود دارد که سیاست‌های دولت تحت‌تأثیر این اطلاعات قرار گیرد و نتیجه آن تغییرات عمده در استراتژی‌های نظامی یا سیاسی کشورها باشد (Clarke and Knake, 2010).

روش‌شناسی پژوهش

برای نگارش روش پژوهش حاضر با موضوع "تکنولوژی اطلاعاتی و تروریسم جنگ شناختی"، باید به شیوه‌ای علمی و سیستماتیک عمل شود. در اینجا به مراحل اصلی روش پژوهش اشاره می‌شود:

نوع تحقیق

این پژوهش از نوع توصیفی - تحلیلی و به‌ویژه به‌صورت مرور سیستماتیک است. این روش به بررسی و تحلیل دقیق مطالعات گذشته می‌پردازد تا نتایج یکپارچه‌ای از تأثیر تکنولوژی اطلاعاتی تروریسم بر جنگ شناختی و توجه و تمرکز بر آن به دست آید.

جامعه آماری و نمونه‌گیری

برای مرور سیستماتیک، جامعه آماری مطالعات قبلی است که در حوزه‌های مربوط به تکنولوژی اطلاعاتی تروریسم و اثرات آن بر جنگ شناختی، توجه و تمرکز بر آن انجام شد. نمونه‌گیری در این نوع تحقیقات بر اساس مطالعاتی که طی سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۲۳ به زبان انگلیسی یا فارسی منتشر شده‌اند و ارتباط مستقیم با موضوع پژوهش داشته باشند انتخاب گردیده است.

معیارهای ورود و خروج
معیارهای ورود: مطالعاتی که به بررسی تکنولوژی اطلاعاتی و تروریسم جنگ شناختی پرداخته‌اند.

معیارهای خروج: مقالاتی که به بررسی تکنولوژی اطلاعاتی و تروریسم جنگ شناختی پرداخته‌اند، بدون تمرکز ویژه بر توجه.
گردآوری داده‌ها

گردآوری داده‌ها در این پژوهش شامل جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر مانند Google Scholar، Web of Science، Scopus، PubMed و برای مقالاتی است که اثرات تکنولوژی اطلاعاتی و تروریسم بر توجه و تمرکز بر جنگ شناختی را بررسی کرده‌اند. همچنین از گزارش‌ها و منابع معتبر بین‌المللی مانند WHO و EPA نیز استفاده شد.

کلیدواژه‌ها برای جستجو
تکنولوژی اطلاعاتی، تروریسم، جنگ شناختی
تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها به شیوه مرور سیستماتیک انجام شد و مقالات انتخاب‌شده را بر اساس نتایج دسته‌بندی و تأثیر تکنولوژی اطلاعاتی و تروریسم بر توجه و تمرکز جنگ شناختی مورد بررسی واقع شد.

مراحل تحلیل:

مقایسه یافته‌های اصلی مقالات مختلف.

تحلیل متغیرهایی مانند تکنولوژی اطلاعاتی، تروریسم، جنگ شناختی.

بررسی اختلافات و شباهت‌های نتایج مقالات مختلف و تحلیل آن‌ها.

اعتبارسنجی و روایی پژوهش

برای افزایش اعتبار و روایی پژوهش، لازم است از مقالات معتبر استفاده شود و مطالعاتی را که از روش‌های استاندارد برای سنجش تأثیرات تکنولوژی اطلاعاتی و تروریسم بر توجه و تمرکز جنگ شناختی استفاده کرده‌اند، انتخاب شوند. روایی پژوهش با استفاده از مقایسه نتایج در مطالعات مختلف و بررسی تکرارپذیری نتایج آن‌ها تقویت می‌شود.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

یکی از پدیده‌ترین جنگ‌های کنونی، جنگی است که گروه‌ها و سازمان‌های تروریستی با استفاده از جنگ‌افزارهای شبکه‌ای و اطلاعاتی مدرن انجام می‌دهند. بهره‌برداری از شبکه‌های اطلاعاتی آشکار که امروز، fi بهترین وسایل ارتباطی مبدل گردیده‌اند و نیازهای تروریست‌ها را هم در ایجاد ارتباط برطرف می‌سازد و هم زمینه‌های جمع‌آوری اطلاعاتی را برای آن‌ها فراهم می‌سازند.

یافته‌ها حاکی از آن است که جنگ اطلاعاتی تروریستی، جنگی است که تلاش دارد تا با استفاده از توانایی سیستم‌ها و دستگاه‌های اطلاعاتی شبکه در راستای عملیاتی نمودن اهداف خود استفاده نمایند.

یافته دیگر نشان می‌دهد که تروریسم اطلاعاتی باهدف انجام فعالیت‌های تروریستی در حوزه اطلاعات صورت می‌گیرد، که دو عامل جنگ‌افزار و محیط جنگ اطلاعاتی مهم‌ترین معیارهای موفقیت یا عدم موفقیت در آن محسوب می‌گردند. عامل نخست جنگ‌افزارهای

تروریسم اطلاعاتی که در شبکه‌ها امروزه به نرم‌افزارهای خاص این جنگ و شیوه‌های به‌کارگیری تعامل سیستمی در آن مربوط، می‌شود. نرم‌افزارهای خاص در این حوزه نقش جنگ‌افزارهایی را بر عهده‌دارند که سرعت و دقت عمل آن‌ها دقیقاً با پارامترهای یک جنگ‌افزار واقعی در میدان نبرد در جهت ایجاد موفقیت در این جنگ اهمیت دارند. عامل دوم: توانایی‌های سیستم‌های اطلاعاتی است که به هر اندازه وسیع‌تر و گسترده‌تر باشند می‌توانند نیازهای مختلف یک سیستم را برطرف سازند. در روند الکترونیکی شده همه چیز، اصطلاح «جهاد الکترونیکی» نیز متداول شده است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

باتوجه به گسترش روزافزون تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات و کم‌هزینه‌بودن تکنولوژی‌های اولیه آن، تروریسم بعد جدیدی را به خود گرفته است. که قدرت تخریب تأثیرگذاری و اعلام موجودیت این گروه‌ها بیشتر شده است. امروزه گروه‌های تروریستی که از شبکه جهانی استفاده می‌کنند به راحتی وارد خانواده‌ها شد و از این طریق می‌توانند اندیشه‌ها و آرمان‌های خود را به عموم مردم عرضه کنند. تکنولوژی اطلاعات همچنین باعث شده است که ورود به این گروه‌ها نیز آسان گردد. گروه‌های تروریستی مانند سابق دیگر نیازی به احداث پایگاه‌های آموزشی فنون نظامی‌گری در جهت آموزش تروریست‌ها ندارند بلکه تنها از طریق متخصصین علوم کامپیوتر که از راه دور از آن‌ها کمک می‌گیرند می‌توانند به راحتی به اهداف اصلی خود برسند. گسترش گروه‌های تروریستی با اهداف خاص خود به موازات گسترش تکنولوژی‌های اطلاعاتی از مهم‌ترین چالش‌های تهدید امنیت در عصر فعلی هستند. خسارت‌هایی که این گروه‌ها بر دولت‌ها تحمیل می‌کنند بسی خطرناک‌تر است.

منابع فارسی

المنداوی، عقیل (۱۳۹۹). فرهنگ انتظار بین اندیشه دینی و مادی، مجله: فرهنگ ما، شماره

۴.

مقصودی، مجتبی، حیدری، شقایق (۱۳۸۸). دگرگونی مفهوم تروریسم؛ بررسی موردی تروریسم در هند، مجله اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۲۵۹.

دیلیاک، عبدالرحمن (۱۳۸۶). تروریسم: ترجمه واحد تدوین و ترجمه معاونت فرهنگی، تهران: مرکز چاپ و انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی.

کاستلز، مانوئل (۱۳۸۹). عصر اطلاعات: جامعه شبکه‌ای، اقتصاد، جامعه و فرهنگ، ترجمه: حسین چاووشیان، انتشارات: طرح نو، تهران جلد ۱.

نمایان، پیمان، سهراب بیگی، محمد (۱۳۹۱). مبارزه با تروریسم؛ راهبردی مؤثر در تحقق صلح عادلانه جهانی، مطالعات راهبردی جهانی‌شدن، شماره ۶.

منابع لاتین

Bureau, Census(2023). "Expansions to Child Tax Credit Contributed to 46% Decline in Child Poverty Since 2023". Census.gov. Retrieved 2023-04-24

Basulto, Dominic. (2020). "Everything you need to know about why CRISPR is such a hot technology". The Washington Post. Retrieved January 24, 2021.

Bar, U. (2021). The "Special Means of Collection": The Missing Link in the Surprise of the Yom Kippur War. The Middle East Journal

Bockstette, Carsten. (2021). "Jihadist Terrorist Use of Strategic Communication Management Techniques" (PDF). George C. Marshall Center Occasional Paper Series (20). ISSN 1863-6039. Archived from the original (PDF) , Retrieved January 1, 2021.

Barrett, D. (2015). Psychological operations: Principles and case studies. Oxford University Press.

Bauer, S., & Thomas, R. (2015). Information warfare: Theory and practice. Routledge

Costigan, Sean . (2021). Cyberspaces and Global Affairs. Ashgate. ISBN 978-1-4096-2734-4. Archived from the original on 2 April 2022. Retrieved 12 March 2022.

Cavelty, Myriam D. (2021). Cyber-Security and Threat Politics: US efforts to secure the information age. London: Routledge.

Chiangi, Michael. (2021). Critically Examining David Rapoport's Four Waves Theory of Modern Terrorism in the Light of Factual Historical Events.

Clarke, R., & Knake, R. K. (2010). Cyber war: The next threat to national security and what to do about it. HarperCollins.

Fenn,E (2017). "Biological Warfare in Eighteenth-Century North America: Beyond Jeffery Amherst". Journal of American History. 86 (4): 1552–1580. doi:10.2307/2567577. JSTOR 2467577. PMID 18231127.

Gertner, Jon. (2023). Wikipedia's Moment of Truth: Can the online encyclopedia help teach A.I. chatbots to get their facts right —

without destroying itself in the process?, New York Times Magazine (July 18, 2023).

Hennessy, Joh . (2020). Information Technology for Counterterrorism, National Academies Press, Washington DC, 2021.

Lim ,Linda. (2022). Terrorism and Globalization: An International Perspective, *vanderbiltJournalofTransnationalLaw*, <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent>.

Libicki, M. C. (2007). Conquest in Cyberspace: National Security and Information Warfare. Cambridge University Press.

Nichiporuk ,Brian. (2019). Information Technologies and the Future of Land Warfare.

O'Conner,Jim. (2019). Motorola Trailblazing the Nanotechnology Frontier, testimony before the Subcommittee on Research, Committee on Science, U.S. House of Representatives, June 29, 2019, at <http://gop.science.house.gov/hearings/research05/june29/oconnor.pdf> .

Orent, W. (2020). Plague, The Mysterious Past and Terrifying Future of the World's Most Dangerous Disease. New York, NY: Simon & Schuster, Inc. ISBN 978-0-7832-3625

Owens, William . (2021). "The Emerging U.S. System-of-Systems". Strategic Forum. Institute for National Strategic Studies. Archived from the original on January 5, 2022.

Pomerantsev, P. (2014). Nothing is true and everything is possible: The surreal heart of the new Russia. New York, NY: PublicAffairs.

Paquette, Laure . (2020). Bioterrorism in Medical and Healthcare Administration (1 ed.) , CRC, ISBN 978-0-8947-5151-2, retrieved May 22, 2020

Smelser, Neil. (2018). Terrorism: perspectives from the behavioral and social sciences, National Academies Press, 2018, ISBN 0-309-08612-4, ISBN 978-0-3239-08612-7.

Turner, C. (2021). "Environmental Security Cooperation" (PDF). Center for Strategic Leadership, U.S. Army War College, Carlisle, Pennsylvania. Archived from the original (PDF) on 2021-06-26.

- Tolk, A., Diallo, S. Y., & Turnitsa, C. D. (2013). Modeling and simulation support for system of systems engineering applications (Vol. 2). CRC Press.
- Zeng, J., & Wang, Y. (2020). The social and cultural impacts of cognitive warfare in modern conflict. *Asian Journal of Social Science*, 15(2), 118–135.